

Aygül Hüseynova
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət universiteti
sənətsünəşliq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
E-mail: aygul-@bk.ru

XALQIN TARİXİNİ ƏBƏDİLƏŞDİRƏN BƏDİİ SALNAMƏLƏR

Xülasə: XX əsrin son 30 illik böyük bir epoxasında Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı böyük ictimai-siyasi xadim, fenomenal tarixi şəxsiyyət olan, ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə sıx bağlıdır. Dünyada çox nadir dövlət başçısı tapılar ki, onun qədər öz xalqının tarixi, milli mədəniyyəti ilə əlaqədar olsun. O, 1969-cu ildən üzü bəri çağdaş dövrümüzdə qədər rəhbərlik etdiyi xalqın qədim, ulu və zəngin tarixi, mədəniyyəti, ədəbiyyatı və fəlsəfi-ictimai fikrini dərindən mənimsəmiş şəxsiyyətdir. Heydər Əliyevin dövlətçilik nəzəriyyəsində, dövləti idarə strategiya və taktikasında ədəbiyyat və mədəniyyətə istinad önəmli yer tutur. O, ötən 35 il ərzində təkcə rəhbərlik etdiyi Azərbaycanın yox, keçmiş SSRİ məkanına daxil olan bütün xalqların, Cənubi Azərbaycanın və dünyanın ədəbiyyat və mədəniyyət xadimləri ilə sıx əlaqədə fəaliyyət göstərmiş, ədəbiyyatın xalqların tarixi taleyindəki rolunu yüksək dəyərləndirmişdir.

Heydər Əliyevin mədəniyyət konsepsiyası onun ədəbi-mədəni görüşlərinin tərkib hissəsi olan fəlsəfi bir təlimdir. O, Azərbaycanın mədəni xadimləri ilə intensiv görüşlər keçirmiş, onların – yəni bəstəkarların, müğənnilərin, rəssamların, aktyorların əməyini yüksək Dövlət mükafatları ilə dəyərləndirmiş, əsərlərinin nəşrinə və xalq içərisində yayılmasına şərait yaratmışdır.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, mədəniyyət konsepsiyası, kino tarixi, mədəniyyət siyasəti, bədii salnamə, mədəniyyətin hamisi

XX əsrin son 30 illik böyük bir epoxasında Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı böyük ictimai-siyasi xadim, fenomenal tarixi şəxsiyyət olan, ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə sıx bağlıdır. Dünyada çox nadir dövlət başçısı tapılar ki, onun qədər öz xalqının tarixi, milli mədəniyyəti ilə əlaqədar olsun. O, 1969-cu ildən üzü bəri çağdaş dövrümüzdə qədər rəhbərlik etdiyi xalqın qədim, ulu və zəngin tarixi, mədəniyyəti, ədəbiyyatı və fəlsəfi-ictimai fikrini dərindən mənimsəmiş şəxsiyyətdir. Heydər Əliyevin dövlətçilik nəzəriyyəsində, dövləti idarə strategiya və taktikasında ədəbiyyat və mədəniyyətə istinad önəmli yer tutur. O, ötən 35 il ərzində təkcə rəhbərlik etdiyi Azərbaycanın yox, keçmiş SSRİ məkanına daxil olan bütün xalqların, Cənubi Azərbaycanın və dünyanın ədəbiyyat və mədəniyyət xadimləri ilə sıx əlaqədə fəaliyyət göstərmiş, ədəbiyyatın xalqların tarixi taleyindəki rolunu yüksək dəyərləndirmişdir. Heydər Əliyevin ədəbiyyata dair görüşlərinin nəhəng miqyasını təsəvvür etmək üçün professor Vilayət Quliyevin tərtib etdiyi “Heydər Əliyev. Ədəbiyyatın yüksək borcu və amalı” (Bakı, “Ozan” 1999) adlı fundamental kitabla tanış olmaq kifayətdir [7].

Heydər Əliyevin mədəniyyət konsepsiyası onun ədəbi-mədəni görüşlərinin tərkib hissəsi olan fəlsəfi bir təlimdir. O, Azərbaycanın mədəni xadimləri ilə intensiv görüşlər keçirmiş, onların – yəni bəstəkarların, müğənnilərin, rəssamların, aktyorların əməyini yüksək Dövlət mükafatları ilə dəyərləndirmiş, əsərlərinin nəşrinə və xalq içərisində yayılmasına şərait yaratmışdır.

Çağdaş Azərbaycanın mədəniyyət xadimləri prezident Heydər Əliyevə mədəniyyətimizin böyük hamisi kimi yüksək ehtiram göstərirlər. O, təkcə müasir mədəniyyətə deyil, klassik bədii irsə də dərindən bələd olan dövlət başçısıdır. Onun ölməz eposumuz olan “Kitabi-Dədə Qorqud”, dahi qəlb şairi Məhəmməd Füzuli, böyük Üzeyir bəy, Hüseyn Cavid, Cəlil Məmmədquluzadə, Nəriman Nərimanov haqqında fikir və mülahizələri buna əyani sübutdur.

Heydər Əliyevin mədəniyyət nəzəriyyəsində kino sənəti haqqında mülahizələri xüsusi yer tutur. Onun kino sənəti ilə bağlı əsas fikirləri 16 dekabr 1995-ci ildə Azərbaycan kinematoqrafçılarının VIII qurultayı zamanı kino işçiləri ilə görüşdə söylədiyi geniş, konseptual nitqində öz əksini tapıb

Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti

(1, s.183-193). O, dünya şöhrətli Azərbaycan kinosunun yaradıcılarının qayğılarına qəlb yanğısı, əsl rəhbər qayğısı ilə yanaşaraq diqqəti kinomuzun tarixinə və yaradıcılıq problemlərinə yönəldir.

Heydər Əliyev deyir: “İncəsənətin bütün növlərindən bizim üçün ən mühümü kinodur”. O, kinonun milli sərvət adlandırır: “Bizim kinonun tarixi və əldə etdiyi nailiyyətlər milli sərvətimizdir, mədəni sərvətimizdir. Azərbaycan kinosunun 80 illik tarixi xalqımızın salnaməsidir. Çünki biz tariximizlə həmişə fəxr etmişik və eyni zamanda tariximizi qorumalıyıq” [2]. Beləliklə, tarixilik problemi, “tariximizi qorumaq” ideyası, tarixi müasirlik mövqeyində dərk etmək qayəsi Heydər Əliyevin mədəniyyət konsepsiyasında önəmli yer tutan başlıca problemdir. “Bəşəriyyət qarşısında kinonun xidməti böyükdür... bizim xalqımızın inkişaf yolunda Azərbaycan kinosunun xidməti əvəzsizdir”. Bütövlükdə kinonun bəşəri imkanlarını, hər bir xalqın tarixi taleyindəki rolunu yüksək qiymətləndirən Heydər Əliyev həmin baxımdan tarixi filmlərə daha üstünlük verir. Çıxış və mülahizələri göstərir ki, onun kino sənəti konsepsiyasında tarixi filmlər problemi xüsusi yer tutur. Heydər Əliyev tarixi mövzuya və tarixiliyə ona görə önəm verir ki, ümumən o dövlətçilik siyasətində tarixin təcrübəsindən istifadəni həlledici sayır. Gəlin hörmətli prezidentin fikirlərinə diqqət yetirək. O, böyük bir inamla deyir: “Mən tariximizi əks etdirən filmlərə yüksək qiymət verirəm... tariximizi əks etdirən filmlər, məsələn “Nəsimi”, yaxud da “Babək”, “Dədə Qorqud”, “Nizami” filmləri gözəl filmlərdir... tariximizin bir çox mərhələlərini kinoda əks etdirmək bu günümüz və gələcəyimiz üçün çox gərəkli bir işdir. Məsələn, mən dəfələrlə söhbət aparmışam ki, ikinci dünya müharibəsi dövründə Azərbaycan neftçilərinin fəaliyyətini kinoda göstərək. Təəssüflər olsun ki, biz bunu edə bilmədik” (1, s.96).

Məşhur bir məsələdə deyilir «“Əgər sən keçmişə tapançadan atəş açsan, gələcək səni topa tutacaq”». Beləliklə, keçmişə yalnız bir şərəf səhifəsi, dəyərli muzey eksponatı, arxiv sənədi kimi yox, məhz canlı tarix kimi təcəssüm etdirmək kinomuzun əsas yaradıcılıq problemlərindəndir. Tariximizi gələcək günlərin bünövrəsinə qoymaq kino sənətimizin estetik qayğılarından ən başlıcasıdır.

Heydər Əliyev Azərbaycan kino sənətinin uğurları kimi tarixə daxil olmuş “Dədə Qorqud” və “Nəsimi” filmlərini məhz bu baxımdan yüksək dəyərləndirir. O, görkəmli rejissor Tofiq Tağızadənin, xalq yazıçısı Anarın ssenarisi əsasında çəkdiyi iki seriyalı “Dədə Qorqud” filmi haqqında belə deyir: “Tariximizin hələ çox səhifələri var ki, onları kinoya salmaq lazımdır. Məsələn, “Dədə Qorqud”un kinoya salınması tariximiz üçün nə qədər böyük hadisədir! Nə üçün? Çünki, gəlin açıq danışaq, elə özümüzün içərisində də çoxları “Dədə Qorqud”u yaxşı bilmirlər. “Dədə Qorqud”un, Azərbaycan xalqının kökünü çoxları yaxşı bilmirlər. O əsəri oxumaq, – onun dili də çox adam üçün çətin, – onu dərk etmək də çətin. Amma kino elə bir vasitədir ki, gedib baxırsan, hər şey aydın olur” (1, s.96).

Beləliklə, Heydər Əliyev kinonun mənəvi fikir tariximizi, tarixi abidələrimizi dərk etmək, təbliğ etmək üçün ən uğurlu vasitə kimi qiymətləndirir. Böyük siyasətçi və dövlət xadiminin, görkəmli rejissor və ədib H.Seyidbəylinin xalq yazıçısı İsa Hüseynovun romanı əsasında çəkdiyi “Nəsimi” filmi barəsindəki mülahizələri də bu baxımdan maraq doğurur. O, çıxışında belə deyib: “Yaxud “Nəsimi” filmi götürün. Nəsimini çoxları tanıyırdı, şerlərini də bilirdilər, 600 illik yubileyini də keçirdik. Amma Nəsimini kinoda necə əks etdirdilərsə, insanların qəlbində, hafizəsində Nəsimi o cür qəbul olundu” (1, s.96). Bu maraqlı mülahizədən aydın duyulur ki, Heydər Əliyev filmlərdə tarixiliklə bədiiliyin vəhdətinə xüsusi diqqət yetirir, onları həlledici sayır. Həqiqətən də “Nəsimi” filmi fədakar ədəbi-tarixi şəxsiyyət, Azərbaycan ədəbiyyatının klassiki olan İmadəddin Nəsimini xalqımıza, eləcə də filmə baxan dünya xalqlarına tanıtmmaq və sevdirmək baxımından misilsiz rol oynadı. Film həm ssenari, həm rejissor və rəssam işi, xüsusilə də Nəsimi rolunun ifaçısı xalq artisti Rasim Balayevin fədakar əməyi sayəsində böyük bədii-tarixi uğur qazana bildi. “Nəsimi” Azərbaycan kinematografiyasının salnaməsinə qızıl hərflərlə həkk olunmuş bənzərsiz tarixi film kimi qiymətləndirilə bilər.

Heydər Əliyevin kino sənətimizdə tarixi film problemləri ilə bağlı qənaət və mülahizələrində Azərbaycan tamaşaçısının dərin rəğbətini qazanmış “Uzaq sahillərdə” filmi və onun yaranma tarixçəsi mühüm yer tutur. Gəlin, bəzi məqamlara diqqət yetirək: “Məsələn, “Uzaq sahillərdə” filmi Azərbaycan xalqına nə qədər şöhrət gətirdi. Mən bunu bir dəfə demişəm, ancaq fürsətdən istifadə

Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti

edib bir dəfə də demək istəyirəm ki, ümumiyyətlə, Mehdi Hüseynzadənin kəşf olunmasında mənim şəxsi xidmətim var. O vaxt mən DTK-da işləyirdim”. Heydər Əliyevin Mehdi Hüseynzadə ilə bağlı söhbətinin (1, s.97) özü az qala bir filmin mövzudur. İnanırıq ki, həmin söhbət kinoşünaslığımızın tarixində özünəməxsus yer tutacaq.

“Bunlar hamısı – tariximiz, ədəbiyyatımız, kinomuz bir-biri ilə bağlıdır. Bunlar həyatımızın çox əhəmiyyətli cəhətləridir,” – deyərək Heydər Əliyev tarixi və ədəbiyyatı tarixi filmlərin zəmini kimi doğru qiymətləndirir və kinonun diqqətini tariximizə yönəltməyə nail olur.

Tarixi filmləri müasir mədəniyyətin xalqın qəhrəman keçmişinə yönəldilmiş nüfuzlu baxışı adlandırmaq olar. Biz tarixdən uzaqlaşdıqca tarix daha əzəmətli və daha aydın görünür. Tarixə istinad etməyən müasirliyin gələcəyinə inanmaq çətindir. Bizcə məhz buna görə də dünyanın məşhur siyasətçisi, böyük Azərbaycançı Heydər Əliyev kino sənətimizə, xüsusilə tarixi filmlərə diqqət və önəm verir. Tarixi filmlər xalqımızın mövcudluğunu təcəssüm etdirərək, onu gələcək nəsillər üçün əbədləşdirən bədii salnamələrdir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. V cild, Bakı, “Azərənşr” 1998
2. Heydər Əliyev və mədəniyyət: 3-cildə: Müraciətlər, çıxışlar, müsahibələr, təbriklər, məlumatlar. 1969-1982, 1993-1996: I cild /Layihənin rəhbəri və ön sözün müəllifi. Ə.Qarayev; Tərtib edənlər. S.Məmmədaliyeva, T.Əhmədov; Red. L.Məmmədova. – B.: Nurlar, 2008. – 504 s.
3. Heydər Əliyev və mədəniyyət: 3-cildə: Müraciətlər, çıxışlar, müsahibələr, təbriklər, məlumatlar. 1997-1998: II cild /Layihənin rəhbəri və ön sözün müəllifi. Ə.Qarayev; Tərtib edənlər. S.Məmmədaliyeva, T.Əhmədov; Red. L.Məmmədova. – B.: Nurlar, 2008. – 520 s.
4. Heydər Əliyev və mədəniyyət: 3-cildə: Müraciətlər, çıxışlar, müsahibələr, təbriklər, məlumatlar. 1999-2003: III cild /Layihənin rəhbəri və ön sözün müəllifi. Ə.Qarayev; Tərtib edənlər. S.Məmmədaliyeva, T.Əhmədov; Red. L.Məmmədova. – B.: Nurlar, 2008. –536 s.
5. Xəlilov S.H. Əliyev və azərbaycançılıq məfkurəsi. Bakı, 2002
6. Kərimov İ.H. Əliyev və Azərbaycan mədəniyyəti., Bakı, 2000
7. Quliyev V.H. Əliyev ədəbiyyatımızın borcu və amalı. Bakı, Ozan 1999

Aygul Hüseynova

ARTISTIC CHRONICLES THAT ETERNALIZE A NATION'S HISTORY

Summary: During the last 30 years of the 20th century, the development of Azerbaijani culture is closely connected with the name of a great social and political figure, phenomenal historical figure, and great leader Heydar Aliyev. It is infrequent to find a head of state in the world who is as much related to his people's history and national spirituality as he is. He is a personality who has deeply mastered the ancient, great and rich history, culture, literature and philosophical and social thought of the nation he has led since 1969 until our modern era. Reference to literature and culture occupies an important place in Heydar Aliyev's theory of statehood, state management strategy and tactics. During the past 35 years, he worked closely with the literary and cultural figures of Azerbaijan, which he led, and of all nations included in the territory of the former USSR, South Azerbaijan the world. He highly valued the role of literature in the historical destiny of nations.

In his literary and cultural meetings, Heydar Aliyev's concept of culture is a philosophical teaching. He held intensive discussions with the cultural figures of Azerbaijan, valued their work - i.e., composers, singers, artists, actors - with high state awards, and created conditions for the publication and dissemination of their results among the people.

Key words: Heydar Aliyev, concept of culture, history of cinema, cultural policy, artistic chronicle, patron of cultu